XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR
Volume 04, Issue 10, 2026
UDK 69:005.591.6:004(575.172)

SURXONDARYO VILOYATI QURILISH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA INNOVATSION BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Shukurov Sherzod Xolmo‘min o‘g‘li;
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti iqtisodiyot kafedrasi o‘qituvchisi
ORCID: 0009-0001-3578-5237
e-mail: sherzod_shukurov@tues.uz

Annotatsiya. Tezisda Surxondaryo viloyatidagi qurilish korxonalari faoliyatida innovatsion boshqaruvni rivojlantirish imkoniyatlari baholanadi. Rasmiy statistika asosida qurilish ishlari hajmi, korxonalar tarkibi va hududiy konsentratsiya tahlil qilinadi. Qurilish loyihalarida elektron rejalashtirish, xarajatlarni monitoring qilish hamda raqamli axborot almashinuvi tizimini bosqichma-bosqich joriy etish bo‘yicha amaliy yondashuv taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: qurilish sanoati, innovatsion boshqaruv, raqamlashtirish, Surxondaryo, loyiha boshqaruvi, samaradorlik, BIM, xarajatlar nazorati.

Аннотация. В тезисах рассматриваются возможности совершенствования инновационного управления строительными предприятиями Сурхандарьинской области. На основе официальной статистики анализируются объёмы строительных работ, структура предприятий и территориальная концентрация отрасли. Предложен поэтапный подход к внедрению электронного планирования, мониторинга затрат и цифрового обмена информацией в строительных проектах.

Ключевые слова: строительная отрасль, инновационное управление, цифровизация, Сурхандарья, управление проектами, эффективность, BIM, контроль затрат.

Abstract. This thesis examines opportunities to strengthen innovation management in construction enterprises in the Surkhandarya region. Official statistics are used to assess construction output, enterprise structure and geographical concentration. A phased approach is proposed for introducing digital scheduling, cost monitoring and information exchange into construction project management.

Keywords: construction industry, innovation management, digitalization, Surkhandarya, project management, efficiency, BIM, cost control.

KIRISH

Qurilish sohasi hududiy iqtisodiyotda kapital qo‘yilmalarni o‘zlashtirish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini shakllantirish va infratuzilma sifatini oshirish bilan bog‘liq muhim tarmoq hisoblanadi. Biroq qurilish ishlarining ko‘payishi korxonalarning boshqaruv samaradorligi avtomatik tarzda oshganini anglatmaydi. Loyihalarning muddatida yakunlanishi, material sarfi, texnika bandligi va pudratchilar o‘rtasidagi muvofiqlashtirish sifati alohida o‘lchanishi zarur. Surxondaryo sharoitida mazkur vazifalar hududlar bo‘yicha qurilish faolligining notekis taqsimlangani hamda kichik korxonalar ulushi yuqoriligi bilan yanada dolzarb bo‘lmoqda.

Tadqiqotning maqsadi — Surxondaryo viloyatining ochiq statistik ko‘rsatkichlariga tayangan holda qurilish korxonalarida innovatsion boshqaruvni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash va amaliy mexanizm taklif qilish. Tahlilda qiyosiy-statistik, tarkibiy va mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Ochiq ma’lumotlar muayyan korxonalarda raqamli texnologiyalarning amaldagi joriy etilish darajasini o‘lchash imkonini bermagani sababli bunday ko‘rsatkichlar bo‘yicha isbotsiz xulosalar chiqarilmadi.

ASOSIY QISM

Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi ma’lumotiga ko‘ra, 2024-yilda viloyatda 12 058,6 mlrd so‘mlik qurilish ishlari bajarilgan va real o‘sish sur’ati 108,8 foizni tashkil etgan. 2025-yil 1-yanvar holatiga qurilish faoliyati bilan shug‘ullanuvchi 1 822 ta korxona va tashkilot hisobga olingan; ulardan 462 tasi Termiz shahrida faoliyat yuritgan (Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi, 2025a). Ushbu holat qurilish xizmatlari va boshqaruv resurslarining ma’lum darajada viloyat markazida jamlanganini anglatadi.

1-jadval. Surxondaryo viloyatida qurilish faoliyatining ayrim statistik ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Davr	Qiymat
Bajarilgan qurilish ishlari	2024-yil	12 058,6 mlrd so‘m
Qurilish korxonalari va tashkilotlari	2025-yil 1-yanvar	1 822 ta
Termiz shahridagi qurilish korxonalari	2025-yil 1-yanvar	462 ta (25,4%)
Bajarilgan qurilish ishlari	2025-yil yanvar–iyun	6 996,0 mlrd so‘m

Kichik korxona va mikrofirmalar bajargan ishlar	2025-yil yanvar–iyun	3 815,9 mlrd so‘m (54,5%)
Yirik qurilish tashkilotlari bajargan ishlar	2025-yil yanvar–iyun	665,4 mlrd so‘m (9,5%)
Norasmiy sektor bajargan ishlar	2025-yil yanvar–iyun	2 514,7 mlrd so‘m (36,0%)

Manba: Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi (2025a, 2025b) ma’lumotlari asosida tuzildi. Turli davr ko‘rsatkichlari bevosita yillik o‘sish qatori sifatida talqin qilinmaydi.

2025-yilning birinchi yarmida 6 996,0 mlrd so‘mlik qurilish ishlari bajarilib, mos davrga nisbatan o‘sish indeksi 109,3 foizni tashkil qilgan. Umumiy hajmda kichik korxona va mikrofirmalar ulushi 54,5 foiz, yirik qurilish tashkilotlari ulushi esa 9,5 foiz bo‘lgan. Norasmiy sektor hissasi 36,0 foizga teng (Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi, 2025b). Ushbu ulushlar qurilish faoliyati tarkibini ifodalaydi; ular korxonalarning innovatsion darajasi yoki foydalilik ko‘rsatkichlari emas.

Tarkibiy ma’lumotlardan kelib chiqib, boshqaruvni modernizatsiyalash bo‘yicha yagona qimmat axborot tizimini barcha korxonalarga bir vaqtda joriy qilish maqbul emas. Kichik korxonalar uchun dastlab xarajat smetasi, ish grafigi, material qoldiqlari va ijro dalolatnomalarini yagona elektron reyestrda yuritish samaraliroq boshlang‘ich yechim bo‘lishi mumkin. Yirik loyihalarda esa BIM (Building Information Modeling) asosidagi ma’lumotlarni muvofiqlashtirish, pudratchilar uchun umumiy hujjatlar muhiti va resurslar jadvalini integratsiya qilish ustuvor ahamiyat kasb etadi (Eastman et al., 2011; ISO, 2018).

Taklif etilayotgan mexanizm uch bog‘langan jarayondan iborat: loyihani rejalashtirishda resurs va muddatlar bo‘yicha bazaviy ko‘rsatkichlarni belgilash; qurilish davomida haqiqiy xarajat va bajarilgan ish hajmini raqamli qayd etish; aniqlangan og‘ishlarga ko‘ra mas’ul shaxslar va tuzatish choralarini belgilash. Uning afzalligi yangi texnologiyani sotib olishni emas, avvalo boshqaruv qarorini tekshiriladigan ma’lumotga tayanib qabul qilishni talab etishidadir.

Bunday tizimni tajriba tariqasida joriy etishda to‘rtta natijaviy indikator tavsiya etiladi: (1) rejalashtirilgan va haqiqiy muddatlar farqi, kunlarda; (2) smeta va haqiqiy xarajatlar og‘ishi, foizda; (3) materiallarning hisobdan tashqari sarfi, foizda; (4) qayta bajarilgan ishlar qiymatining loyiha umumiy qiymatiga nisbati, foizda. Masalan, xarajatlar og‘ishi [(haqiqiy xarajat − tasdiqlangan smeta)/tasdiqlangan smeta] × 100 formula bilan hisoblanadi. Indikatorlarni joriy etishdan oldin kamida uch oy davomida

boshlang‘ich qiymatlarni yig‘ish va keyinchalik taqqoslash zarur. Bu takliflar muallifning metodik tavsiyalari bo‘lib, statistik kuzatuv natijasi sifatida ko‘rsatilmaydi.

Amaliyotda asosiy xavflar xodimlarning raqamli ko‘nikmalari yetishmasligi, bir xil ma’lumotning bir necha tizimga takror kiritilishi, dasturiy ta’minotga doimiy xizmat xarajatlari hamda loyiha ma’lumotlarining himoyalanmaganidir. Shu bois pilot loyiha bitta korxona yoki bitta qurilish obyekti doirasida boshlanib, iqtisodiy samara tasdiqlangandan so‘ng kengaytirilishi maqsadga muvofiq. Ayniqsa, dastlabki bosqichda “raqamlashtirilgan hujjatlar ulushi”ni yakuniy iqtisodiy samaradorlik bilan tenglashtirish metodik xato bo‘ladi.

XULOSA

Surxondaryo viloyati qurilish faoliyatining mavjud ko‘lami va kichik korxonalar ulushi boshqaruv innovatsiyalarini korxona hajmi hamda loyiha murakkabligiga moslashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Ochiq statistik ko‘rsatkichlar raqamli tizimlar natijasida xarajatlar kamayganini bevosita tasdiqlamaydi, biroq loyiha muddatlari, xarajatlar va resurslar harakatini izchil monitoring qilish ehtiyojini asoslashga xizmat qiladi. Viloyat qurilish korxonalari uchun ustuvor chora — elektron loyiha rejalashtirish va xarajatlarni nazorat qilish tizimini kichik pilotdan boshlash, natijalarni o‘lchash va samarasi isbotlangan amaliyotlarni bosqichma-bosqich ommalashtirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Eastman, C., Teicholz, P., Sacks, R., & Liston, K. (2011). BIM handbook: A guide to building information modeling for owners, managers, designers, engineers and contractors (2nd ed.). John Wiley & Sons.
2. International Organization for Standardization. (2018). ISO 19650-1:2018: Organization and digitization of information about buildings and civil engineering works, including building information modelling (BIM)—Information management using building information modelling—Part 1: Concepts and principles. https://www.iso.org/standard/68078.html
3. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. (2025a, 22-yanvar). Surxondaryo viloyatida qurilish faoliyati bilan shug‘ullanayotgan korxona va tashkilotlar. https://surxonstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/13455-22-01-2025-09-03
4. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. (2025b, 22-iyul). Surxondaryo viloyatida bajarilgan qurilish ishlari hajmi qancha? https://www.surxonstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/13914-surxondaryo-viloyatida-bajarilgan-qurilish-ishlari-hajmi-qancha